

TIDMÄTNING TILL SJÖSS

Positionsbestämning

När man vid middagstid mätte solens höjd över horisonten, eller nattetid polstjärnans, kunde latituden bestämmas, men så länge inget korrekt tidmätningssinstrument fanns var bestämning av longituden - positionen i förhållande till längdgraden - ett stort problem.

Engelsmannen John Harrison konstruerade 1759 en kronometer som uppfyllde ställda krav. Mätningen av himlakropparnas höjd utfördes med oktant (konstruerad av Hadley 1731) eller med sextant (uppfunnen av Campbell 1757). Uträkningarna gjordes med hjälp av logaritmiska tabeller.

Efter det andra världskriget utvecklades alltmer elektroniska navigationssystem. Idag baserar sig navigeringen främst på satellit- och datateknik.

Handloggning

Logglinans skädda kastades ut i vattnet. Från ett förlöparmärke på linan purrades denna ut under den tid logglasets sand rann.

Logglasets tid har samma förhållande till en timme som den utlöpta logglinan har till fartygets distans seglad på en timme. På linans uppstuckna delar var farten direkt avläsbar genom de markerade knoparna som givit namn åt enheten.

En knop motvarar en distansminut eller 1.852 m/timme.

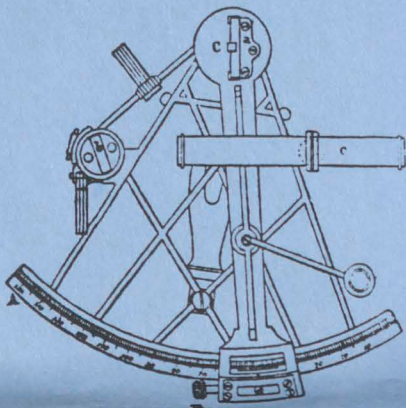
Att slå glas

Ett glas = $\frac{1}{2}$ timme

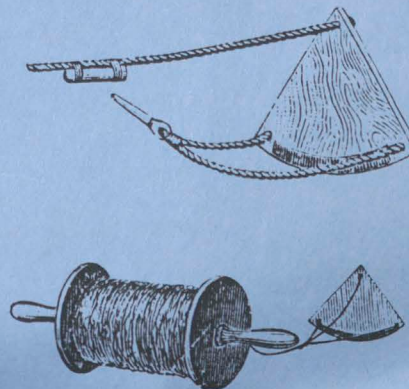
En vakt = 8 glas = 4 timmar

På skeppsklockan slogs med dubbelslag, t ex 5 glas: ++ ++ +

Tiden ombord mättes med sandglas varav uttrycket att slå glas uppstått.

Sextant

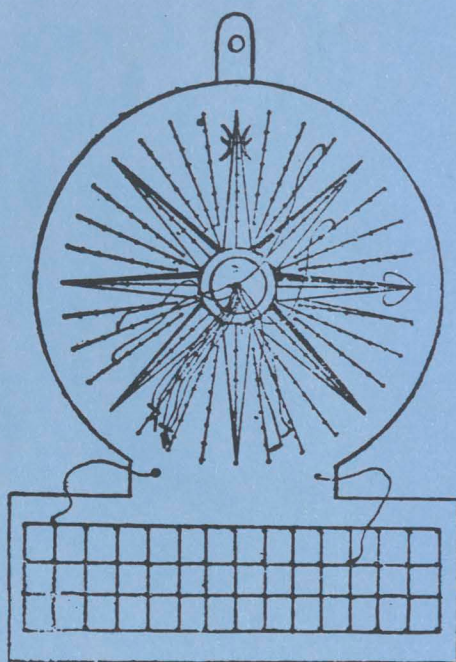
Handlogg

Pinnkompassen

Efter varje halvtimme (glas) sattes en pinne i hålet för seglad kurs. Vaktens medelkurs erhöles när de yttersta pinnarna parvis flyttades mot varandra tills alla pinnar om möjligt stannade på samma radie.

I det nedre fältet markerades för varje timme den loggade farten i knop. Metoden att på detta sätt notera kurs och fart uppkom i en tid då skrivkunnighet ej var allmän.

I Sverige är pinnkompassen känd sedan 1600-talet.

Pinnkompass

Dygnets indelning ombord

00-04	Hundvakten
04-08	Dagvakten
08-12	Förmiddagsvakten
12-16	Middagsvakten
16-20	Eftermiddagsvakten
20-24	Första vakten

Eftermiddagsvakten delades i två s k plattvakter. Fartygets besättningshalvor (styrbords resp. babords vakt) bytte därmed arbetspass från dygn till dygn.

Per Westberg

Jul. 20.10.1993